

Глінчук Ю., Шліхта Г. Формування навичок інформаційної гігієни в майбутніх педагогів. *Освіта. Інноватика. Практика*, 2025. Том 13, № 8. С. 20-25. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i8-003>.

Hlinchuk Yu., Shlikhta H. Formuvannia navychok informatsiinoi hihiieny v maibutnikh pedahohiv [Formation of information hygiene skills in future teachers]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, 2025. Vol. 13, No 8. S. 20-25. <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol13i8-003>.

УДК 378:37.091.12:004.9

DOI: 10.31110/2616-650X-vol13i8-003

Юлія ГЛІНЧУК

Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

<https://orcid.org/0000-0003-3328-5594>

yuliyaglinchuk@ukr.net

Ганна ШЛІХТА

Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-7184-1822>

hanna.shlikhta@rshu.edu.ua

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ІНФОРМАЦІЙНОЇ ГІГІЄНИ В МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Анотація. У зв'язку з тотальною інформатизацією практично всіх сфер людської діяльності актуалізується проблема формування навичок інформаційної гігієни в здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей у контексті небезпеки інформаційного маніпулювання та їх майбутніх освітньо-виховних впливів на значну кількість представників зростального покоління. Підкреслюється значущість вирішення означеної проблеми у зв'язку з війною та недобросусідством із державою-агресором. На основі аналізу останніх досліджень і публікацій стверджується, що дієвим засобом протидії інформаційним небезпекам є навички інформаційної гігієни, які загалом включають у себе здатність до аналізу, оцінки інформації, критичне сприйняття потенційно шкідливої інформації, «відфільтровування» інформації, адекватність оцінки надійності інформаційних джерел, правильність інтерпретації інформаційних повідомлень, набір умінь коректно працювати з інформаційними джерелами задля превенції негативного впливу інформації на стан здоров'я та життя людини, здорового й ефективного функціонування людини в інформаційному суспільстві. Звертається увага на те, що навички інформаційної гігієни корелюють з навичками медіаграмотності, однак поняття «інформаційна гігієна» є ширшим, універсальнішим. Виявлено недостатню розробку досліджуваного питання та наявність низки проблем організаційного й методичного характеру. Обґрунтовуються основні напрями формування навичок інформаційної гігієни в майбутніх педагогів: використання потенціалу безпекових дисциплін, урахування черговості та змісту навчальних дисциплін, на яких передбачено формування навичок інформаційної гігієни в майбутніх педагогів, урахування кваліфікації науково-педагогічних працівників, які їх викладатимуть, оптимальність між навчальним і освітнім складниками, використання дієвих освітніх технологій, проектування навичок інформаційної гігієни на майбутню професійну діяльність у контексті формування навичок інформаційної гігієни в здобувачів освіти.

Ключові слова: інформаційні небезпеки; майбутні педагоги; інформаційна гігієна; формування навичок; здобувачі загальної середньої освіти.

Yuliia HLINCHUK

Rivne State University for the Humanities, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-3328-5594>

yuliyaglinchuk@ukr.net

Hanna SHLIKHTA

Rivne State University for the Humanities, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-7184-1822>

hanna.shlikhta@rshu.edu.ua

FORMATION OF INFORMATION HYGIENE SKILLS IN FUTURE TEACHERS

Abstract. In connection with the total informatization of almost all spheres of human activity, the problem of forming information hygiene skills in higher education students of pedagogical specialties is becoming more relevant due to the danger of information manipulation and its future educational and educational impact on a significant number of representatives of the older generation. The significance of solving the above problem in relation to the war and the hostile relationship with the aggressor state is emphasized. Based on the analysis of recent studies and publications, it is argued that an effective means of counteracting information dangers are information hygiene skills, which generally include the ability to analyze, evaluate information, critically perceive potentially harmful information, «filter» information, adequately assess the reliability of information sources, correctly interpret information messages, and a set of skills to work correctly with information sources in order to prevent the negative impact of information on human health and life, and healthy and effective functioning of a person in the information society. Attention is drawn to the fact that information hygiene skills correlate with media literacy skills; however, the concept of "information hygiene" is broader and more universal. The insufficient development of the researched issue and the presence of several organizational and methodological problems are revealed. The main directions of forming information hygiene skills in future teachers are substantiated: using the potential of security disciplines, taking into account the sequence and content of academic disciplines, which provide for the formation of information hygiene skills in future teachers, taking into account the qualifications of scientific and pedagogical workers who will teach them, the optimality between the educational and educational components, the use of effective educational technologies, designing information hygiene skills for future professional activities in the context of the formation of information hygiene skills in students.

Key words: information dangers; future teachers; information hygiene; skill formation; students of general secondary education.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток інформаційних технологій, з одного боку, спростив життя а, з іншого, розширив можливості для інформаційного маніпулювання різними категоріями населення, зокрема, й здобувачами освіти. На сьогодні вже нікого не дивує наявність у широкому вжитку таких дефініцій, як «інформаційна небезпека», «інформаційна маніпуляція», «інформаційне насильство», «інформаційна зброя», «інформаційно-психологічна операція», «інформаційна війна», тощо. З огляду на свою масштабність і стратегічну значущість, проблема інформаційного маніпулювання нині розглядається в контексті національної безпеки.

Резонансними чинниками актуалізації означеної проблеми стали пандемія коронавірусу COVID-19 та повномасштабне московитське вторгнення, які спровокували виникнення величезної кількості спроб (доволі часто вдалих) маніпуляцій через інформаційний простір. Абсолютно очевидно й те, що навіть після закінчення війни московія не припинить ворожих інформаційних маніпуляцій, бо національна ідентичність, громадянське суспільство, патріотичне молоде покоління українців для неї, як доводить історичний досвід, є неприпустимими. Звісно, що освіта, як соціальний інститут, повинна реагувати на актуальні суспільні загрози. Зокрема, й у контексті соціальної місії педагога, як фахівця, що здійснює освітньо-виховні впливи на значну кількість представників зростлого покоління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогоднішній день стає очевидним, що рівень інформаційного маніпулювання значно перевищує рівень інформаційної стійкості громадян.

Зокрема, Г. Почепцов стверджує, що, посиливши інформаційний інструментарій, людство майже нічого не зробило для того, щоб підготувати до цього населення [8]. А О. Василенко вважає, що нині потужність інформаційних потоків не стримується ні моральними, ні культурними межами. Інформація починає нести в собі як творчу, так і руйнівну силу, але набагато більшою мірою, ніж це було раніше. На людей спрямовується могутній потік інформації, що впливає на суспільну свідомість і відчуття [2]. На думку Т. Присяжнюк, сучасне українське суспільство перебуває під постійною загрозою отримання недостовірної, інколи шкідливої інформації, її несвоєчасного надходження, шпигунства, кібератак, що сприяє вторгненню агресора в національну свідомість громадян, підриву національної та інформаційної безпеки [9].

Все частіше проблема негативних інформаційних впливів розглядається стосовно системи вищої освіти. Так, А. Прокопова, Є. Стришка та М. Волошук упевнені, що однією з суттєвих цілей терористичних та інформаційних деструктивних впливів стала система вищої освіти України, як реальний потенціал швидкого відновлення та розвитку держави в післявоєнний період. Адже освічена працездатна сила є ключовим ресурсом для будь-якої країни, й здобуття вищої освіти надає людям необхідні навички та знання для розвитку суспільства. Освічені громадяни забезпечують соціальну стабільність, якість і комфортність життя, розвиток освіти, культури та мистецтва [10].

Актуальність проблеми інформаційного насильства для середовища закладу вищої педагогічної освіти доводять В. Акімов [1], М. Хернандес і М. Торрес [14]. Про те, що інформаційна безпека впливає на психологічне здоров'я здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей говорять І. Німець [6] та В. Халамендик [12].

Вагомим засобом протидії інформаційним небезпекам фахівці вважають навички інформаційної гігієни, до яких загалом відносять здатність до аналізу, оцінки інформації, критичного сприйняття потенційно шкідливої інформації, «відфільтровування» інформації, адекватності оцінки надійності інфоджерел, правильності інтерпретації інформаційних повідомлень, набір умінь коректно працювати з інфоджерелами задля превенції негативного впливу інформації на стан здоров'я та життя людини, здорового й ефективного функціонування людини в інформаційному суспільстві (З. Коваль, В. Кожаріна, А. Марченко, К. Марченко, О. Мельникова-Курганова, О. Оришак, А. Педорич, Ю. Руденко, В. Халамендик, В. Шабанов та ін.).

Легко помітити, що навички інформаційної гігієни корелюють з навичками медіаграмотності, як, зрештою, й поняття «інформаційної гігієни» та поняття «медіаграмотності». Дослідниця Ю. Руденко вважає, що медіаграмотність більше зосереджена на розвитку критичного мислення та аналітичних навичок, а інформаційна гігієна включає безпекові аспекти взаємодії з інформацією, зокрема, розробку методів протидії негативним інформаційним впливам [11, с. 81].

На наш погляд, слід враховувати й те, що поняття «медіаграмотність» переважно сприймається стосовно інформації зі ЗМІ (зокрема, в ЗУ «Про медіа» дефініції «медіа» й «ЗМІ» вживаються синонімічно), а «інформаційна гігієна» – загалом інформації, тому, з огляду на це, є ширшим, універсальнішим. Адже носієм інформації, зокрема, тієї, що здатна чинити маніпулятивний вплив, може бути не лише засіб масової інформації, а й окрема людина, наприклад, під час міжособистісної розмови чи сліди якоїсь події (зокрема, й сфальсифіковані) тощо.

Про те, що формування й розвиток навичок інформаційної гігієни у молоді в умовах воєнної агресії та інформаційної війни є надактуальною проблемою, яка потребує вирішення вже зараз, говорять М. Острога, А. Юрченко, А. Коровай [7].

Дослідники С. Лупінович та І. Лапшина стверджують, що формування навичок інформаційної гігієни майбутніх педагогів є важливим аспектом їхньої професійної підготовки, що допоможе не лише ефективно працювати в сучасному інформаційному середовищі, але й у майбутньому передати ці вміння своїм учням [5]. Повністю поділяємо це переконання, адже абсолютно очевидно, що передумовою успішного формування навичок інформаційної гігієни в здобувачів освіти є наявність таких навичок у педагогів. Відтак для нас представляють інтерес як розробки, що стосуються формування навичок інформаційної гігієни майбутніх педагогів, так і розробки, що стосуються підготовки майбутніх педагогів до формування навичок інформаційної гігієни здобувачів освіти.

Практичний досвід формування навичок інформаційної гігієни майбутніх педагогів та підготовки педагогів до формування навичок інформаційної гігієни здобувачів освіти є невеликим. Зокрема, Н. Грона, Н. Пономаренко й О. Семенов висвітлили ефективність формування навичок інформаційної гігієни студентської молоді в умовах неформальної освіти (під час реалізації проєктів «Медіа&вчительський кампус» та «Медіа&капсули») [4]. Ефективність підготовки майбутніх учителів інформатики до формування навичок інформаційної гігієни здобувачів освіти засобами цифрових технологій довела Ю. Руденко [11]. Більш обширним є досвід формування медіаграмотності здобувачів вищої педагогічної освіти (О. Бурцева, Т. Бешок, Г. Васянович, Л. Георганов, В. Герман, Н. Громова, О. Коневщинська, О. Кравченко, В. Осадчий, Є. Хріник та ін.) та підготовки майбутніх педагогів до формування медіаграмотності здобувачів освіти (К. Біницька, К. Кузьма, В. Очеретний, М. Попов, А. Плугіна, О. Янкович та ін.).

Загалом же проблема формування навичок інформаційної гігієни майбутніх педагогів висвітлена недостатньо.

Мета дослідження – розкрити основні напрями формування навичок інформаційної гігієни в майбутніх педагогів.

Методи дослідження: аналіз і синтез, порівняння й узагальнення теорії і практики формування навичок інформаційної гігієни в майбутніх педагогів; спостереження, узагальнення незалежних характеристик, вивчення ділової документації, аналіз практики діяльності щодо формування навичок інформаційної гігієни в майбутніх педагогів у освітньому середовищі ЗВО.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичний аналіз досліджень, що стосуються означеної проблеми та аспектів, із нею споріднених (формування медіаграмотності, критичного мислення тощо), дає підстави стверджувати, що більшість дослідників доводить дієвість введення в освітні програми підготовки майбутніх педагогів відповідних спецкурсів або ж доповнення відповідними змістовими модулями програм дисциплін психолого-педагогічного та інформаційно-комунікаційного напрямку. Однак, по-перше, введення спецкурсів у контексті нинішніх освітніх реалій, тим більше, масово є доволі проблематичним, а, по-друге, дослідниками здебільшого не враховується потенціал безпекових дисциплін [3]. Це є абсолютно нелогічним, позаяк саме небезпеки (до яких належить і інформаційне маніпулювання) – центральне поняття безпеки життєдіяльності, а їх розпізнавання, профілактика та поведінка в разі небезпек – ключові завдання.

Також доволі часто формування навичок інформаційної гігієни майбутніх педагогів не має цілісного характеру, оскільки випусковими кафедрами укладаються освітні програми, які формально відповідають стандартам вищої освіти й професійним стандартам, а на практиці спрямовані на те, щоб максимальна кількість дисциплін викладалась працівниками випускової кафедри.

Це відбувається на тлі того, що працівники навчальних відділів, тобто ті, на кого покладається практична організація економії годин, ставок і коштів, зокрема, через об'єднання потоків здобувачів вищої освіти, в переважній більшості не те, що далекі від осмислення цілісності, структурності й якості фахової підготовки, а зовсім цим не переймаються [3].

Ще однією проблемою, як показує практика, є недостатній взаємозв'язок між навчальним і виховним складниками освітнього процесу, зокрема, в контексті формування навичок інформаційної гігієни.

Закономірним чином проблеми організаційного характеру породжують проблеми методичного характеру. Так, максимальне «перетягування» годин (а, відповідно, й ставок) на випускові кафедри означає, що їхні працівники повинні бути фахівцями дуже широкого профілю, що в переважній більшості є неможливим.

Стосовно методичних засад, то абсолютно очевидно, що дієвість формування навичок інформаційної гігієни майбутніх педагогів безпосередньо залежить від застосовуваних технологій навчання та відповідного методичного забезпечення. Як показує практика, фахівці, до кола наукових інтересів яких не належать небезпеки (зокрема, інформаційні) формування навичок інформаційної гігієни (медіаграмотності, критичного мислення тощо) або того, що вони під цим розуміють, зводять до надання здобувачам освіти теоретичної інформації, доволі часто неповної і несистематизованої. Так, наприклад, про те, що на сьогодні, є чимало інтернет-порталів, наповнення яких спрямовано на діагностику й формування критичного мислення, медіаграмотності, здатності до розпізнавання фейків

тощо (Медіакритика, Кібер Брама, Портал медіаосвіти та медіаграмотності, StopFake, Media Sapiens та ін.) вони часто навіть не підозрюють.

В контексті підготовки майбутніх учителів до формування навичок інформаційної гігієни в здобувачів освіти цінними є рекомендації В. Шабанова: розвивати критичне мислення здобувачів освіти, навчати медіаграмотності, забезпечувати безпечне середовище в інтернеті, бути прикладом відповідального споживання інформації, використовувати лише перевірені джерела інформації, залучати здобувачів освіти до аналізу медіаконтенту, підтримувати інформаційну безпеку в закладі освіти, розвивати цифрову компетентність, навчати відповідально ставитись до поширення інформації, бути обізнаними з новими тенденціями [13].

Водночас важливо забезпечити розуміння майбутніми педагогами того, яким чином і під час яких видів освітньої і виховної діяльності це потрібно здійснювати. Адже, наприклад, вчителі основ здоров'я та вчителі інформатики формування навичок інформаційної гігієни здобувачів освіти повинні здійснювати в процесі вивчення цих предметів, позаяк інформаційні небезпеки безпосередньо стосуються їх змісту.

Вчителі правознавства повинні знайомити здобувачів освіти із законодавчо-правовими аспектами, що стосуються інформації, зокрема, із видами відповідальності за поширення наклепницької інформації, інформації про військові об'єкти, об'єкти критичної інфраструктури тощо.

Вчителі української мови можуть безпосередньо демонструвати, як від побудови фраз залежить сприйняття інформації, а можуть опосередковано для диктанту чи переказу використовувати тексти на відповідну тематику.

Вчителі історії можуть наводити історичні факти інформаційного маніпулювання, зокрема, в умовах війни.

Вчителі іноземної мови можуть пояснювати походження таких англізмів, як «медіа», «кібер», «фейк», «фактчинг», «джинса», «клікбейт», «кібербулінг», «кібергрумінг», «фішинг» та ін., використовувати іншомовні тексти відповідної тематики для перекладу чи аудіювання.

Водночас майбутні вчителі повинні розуміти, які форми виховної роботи, спрямовані на формування навичок інформаційної гігієни, можна застосовувати зі свого предмету (наприклад, в контексті предметних тижнів), а які в контексті виховної роботи класних керівників чи виховної роботи в закладі освіти загалом. Також вони повинні враховувати особливості тих вікових категорій, із якими працюватимуть.

Позаяк організація освітньо-виховної діяльності не обмежується залученням лише суб'єктів освітнього середовища, майбутні педагоги повинні розуміти, хто ще може бути залучений до формування навичок інформаційної гігієни здобувачів освіти: наприклад, представники кіберполіції, які ознайомлять, як треба реагувати на пропозиції заробітку за надання інформації військового чи оборонного характеру; журналісти, які розкажуть про особливості маніпуляції у ЗМІ; жертви інформаційного маніпулювання, які поділяться власним досвідом тощо.

Усвідомлення наявних проблем і напрямів формування навичок інформаційної гігієни в майбутніх педагогів і їх підготовки до формування навичок інформаційної гігієни в здобувачів освіти дозволяє окреслити концептуальні шляхи їх вирішення: використання потенціалу безпекових дисциплін, урахування черговості та змісту навчальних дисциплін, на яких передбачено формування навичок інформаційної гігієни чи їх елементів, урахування кваліфікації науково-педагогічних працівників, які їх викладатимуть, оптимальність між освітнім і виховним складниками, використання дієвих освітніх технологій, проектування навичок інформаційної гігієни на майбутню професійну діяльність у контексті формування навичок інформаційної гігієни здобувачів освіти.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Не дивлячись на актуальність сформованості навичок інформаційної гігієни в майбутніх педагогів, на практиці їх формування далеке від досконалості. Це має пролонговані негативні наслідки в контексті майбутніх освітньо-виховних впливів на представників зростого покоління. Зважаючи на тотальність інформатизації, роль інформаційних мереж у житті сучасних людей різних вікових категорій і соціальну значущість сформованості навичок інформаційної гігієни в населення, означена проблема потребує невідкладного комплексного вирішення, першоосновою якого є вдосконалення змістово-процесуального й методичного складників фахової підготовки майбутніх педагогів.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в дослідженні педагогічних умов формування навичок інформаційної гігієни в майбутніх педагогів; особливостей формування навичок інформаційної гігієни в майбутніх педагогів у процесі дистанційного та змішаного навчання; формування навичок інформаційної гігієни в майбутніх педагогів засобами неформальної освіти.

Конфлікт інтересів. Автори підтверджують відсутність фінансових, особистих чи інших інтересів, що можуть розглядатися як потенційний конфлікт інтересів щодо публікації цієї статті.

Фінансування. Робота виконана за відсутності фінансової підтримки з боку будь-яких організацій.

Доступність даних. Це теоретичне дослідження не передбачає використання додаткових наборів даних.

Використання штучного інтелекту. Інструменти штучного інтелекту не використовувались при написанні цієї роботи.

Список використаних джерел

1. Акімов В. Педагогічні умови профілактики інформаційного насильства в освітньому середовищі педагогічних закладів вищої освіти. *Педагогічна наука і освіта XXI століття*. 2024. № 3. С. 306–315.
2. Василевич О. Г. Інформаційне насильство як соціальний феномен. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія: Педагогічні науки*. 2007. № 35. С. 29–33.
3. Глінчук Ю. Формування медіаграмотності майбутніх педагогів у контексті протидії небезпеці інформаційного насильства. *Педагогічні науки: теорія та практика*. №1 (49). 2024. С. 79–85.
4. Грона Н., Пономаренко Н., Семенов О. Формування навичок інформаційної гігієни студентської молоді в умовах неформальної освіти (досвід партнерських проєктів закладів фахової передвищої та вищої педагогічної освіти). *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2024. № 4 (138). С. 235–259.
5. Лупінович С. М., Лапшина І. С. Формування навичок інформаційної безпеки у здобувачів вищої педагогічної освіти в сучасних реаліях. *Науковий журнал Хортицької національної академії. Scientific Journal of Khortytsia National Academy (Серія: Педагогіка. Соціальна робота)*. 2023. Вип. 2 (9). С. 65–71.
6. Німець О. І. Інформаційна безпека як засіб формування психологічного здоров'я майбутніх фахівців галузі освіти. *Наукові записки кафедри педагогіки*. 2014. Вип. XXXVII. С. 236–242.
7. Острога М., Юрченко А., Коровай А. Інформаційна гігієна та інформаційний шум. *Академічні візії*. 2023. Вип. 22. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/511/471>.
8. Почепцов Г. Пропаганда 2.0. Харків: Фоліо, 2018. 796 с.
9. Присяжнюк Т. Інформаційно-маніпулятивні технології у системі загроз національній безпеці України. *Вісник Прикарпатського університету. Політологія*. 2020. Вип. 14. С. 65–73.
10. Прокопова А., Стришка Є., Волощук М. Вплив інформаційно-психологічної війни на здоров'я населення. *Grail of Science*. 2022. № 16. С. 482–484.
11. Руденко Ю. О. Теорія і практика підготовки майбутніх учителів інформатики до формування навичок інформаційної гігієни здобувачів освіти засобами цифрових технологій: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04 / СДПУ імені А. С. Макаренка. Суми, 2024. 514 с.
12. Халамендик В. Б. Інформаційна гігієна як засіб збереження психічного здоров'я людини. *Гуманітарний вісник Запорізької інженерної академії*. 2008. Вип. 35. С. 83–91.
13. Шабанов В. Десять правил дотримання інформаційної гігієни для освітян. URL: <https://osvita.ua/blogs/92984/>.
14. Hernández M. L. P., Torres M. A. G. Metaanálisis: Ciberviolencia del estudiantado al docente. *Revista de Tecnología de Información y Comunicación en Educación*. 2023. Vol. 17. № 3. Julio-septiembre. P. 20–33.

References

1. Akimov V. Pedagogichni umovy profilaktyky informatsiinoho nasylstva v osvitnomu sere dovnyshchi pedahohichnykh zakladiv vyshchoi osvity. *Pedahohichna nauka i osvita XXI stolittia*. 2024. № 3. S. 306–315. (in Ukrainian).
2. Vasylevych O. H. Informatsiine nasylstvo yak sotsialnyi fenomen. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriya: Pedahohichni nauky*. 2007. № 35. S. 29–33. (in Ukrainian).
3. Hlinchuk Yu. Formuvannia mediahramotnosti maibutnikh pedahohiv u konteksti protydii nebezpetsi informatsiinoho nasylstva. *Pedahohichni nauky: teoriia ta praktyka*. №1 (49). 2024. S. 79–85. (in Ukrainian).
4. Hrona N., Ponomarenko N., Semenoh O. Formuvannia navychok informatsiinoi hihiieny studentskoi molodi v umovakh neformalnoi osvity (dosvid partnerskykh proiektiv zakladiv fakhovoi peredvyshchoi ta vyshchoi pedahohichnoi osvity). *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii*. 2024. № 4 (138). S. 235–259. (in Ukrainian).
5. Lupinovych S. M., Lapshyna I. S. Formuvannia navychok informatsiinoi bezpeky u zdobuvachiv vyshchoi pedahohichnoi osvity v suchasnykh realiiah. *Naukovyi zhurnal Khortytskoi natsionalnoi akademii. Scientific Journal of Khortytsia National Academy (Seriia: Pedahohika. Sotsialna robota)*. 2023. Vyp. 2 (9). S. 65–71. [in Ukrainian].
6. Nimets O. I. Informatsiina bezpeka yak zasib formuvannia psykholohichnoho zdorovia maibutnikh fakhivtsiv haluzi osvity. *Naukovi zapysky kafedry pedahohiky*. 2014. Vyp. XXXVII. S. 236–242. (in Ukrainian).
7. Ostroha M., Yurchenko A., Korovai A. Informatsiina hihiiiena ta informatsiinyi shum. *Akademichni vizii*. 2023. Vyp. 22. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/511/471> (in Ukrainian).
8. Pocheptsov H. Propahanda 2.0. Kharkiv: Folio, 2018. 796 s. (in Ukrainian).
9. Prysiashnyiuk T. Informatsiino-manipuliatyvni tekhnolohii u systemi zahroz natsionalnii bezpetsi Ukrainy. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Politolohiia*. 2020. Vyp. 14. S. 65–73. (in Ukrainian).
10. Prokopova A., Stryshka Ye., Voloshchuk M. Vplyv informatsiino-psykholohichnoi viiny na zdorovia naseleennia. *Grail of Science*. 2022. № 16. S. 482–484. (in Ukrainian).
11. Rudenko Yu. O. Teoriia i praktyka pidhotovky maibutnikh uchyteliv informatyky do formuvannia navychok informatsiinoi hihiieny zdobuvachiv osvity zasobamy tsyfrovyykh tekhnolohii: dys. ... dokt. ped. nauk: 13.00.04 / SDPU imeni A. S. Makarenka. Sumy, 2024. 514 s. (in Ukrainian).

12. Khamendyk V. B. Informatsiina hihiena yak zasib zberezhenia psikhichnoho zdorovia liudyny. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi inzhenernoi akademii*. 2008. Vyp. 35. S. 83–91. (in Ukrainian).
13. Shabanov V. Desiat pravyl dotrymannia informatsiinoi hihieny dlia osvitan. URL: <https://osvita.ua/blogs/92984/> (in Ukrainian).
14. Hernández M. L. P., Torres M. A. G. Metaanálisis: Ciberviolencia del estudiantado al docente. *Revista de Tecnología de Información y Comunicación en Educación*. 2023. Vol. 17. № 3. Julio-septiembre. P. 20–33. (in Spain).

/ Матеріал надійшов до редакції: 21.06.2025 р. / Прийнято до друку: 02.08.2025 р. / Опубліковано: 30.10.2025 р. /

This work is licensed under a Creative Commons License Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0).